

УДК. 339.9

*Молчанова Е.Ю., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
Паценко О.Ю., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

СУЧАСНА СТРУКТУРА СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Проаналізовано різні підходи до визначення сутності світового фінансового ринку. Досліджено основні критеріальні підходи до визначення структури світового фінансового ринку. Запропоновано авторську модель структурування світового фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, світові фінанси, структура ринку, світове господарство, глобалізація, господарські зв'язки, регулювання фінансів.

Рис. 2, Літ. 22

*Молчанова Э.Ю., к.э.н., доцент кафедры международной экономики ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»),
Паценко О.Ю., к.э.н., доцент кафедры международной экономики ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»*

СОВРЕМЕННАЯ СТРУКТУРА МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА

Проанализированы разные подходы к определению сущности мирового финансового рынка. Проанализированы основные критериальные подходы к определению структуры мирового финансового рынка. Предложена авторская модель структурирования мирового финансового рынка.

Ключевые слова: финансовый рынок, мировые финансы, структура рынка, мировое хозяйство, глобализация, хозяйственные связи, регулирование финансов.

*Ellana Molchanova, PhD in Economics, Associate Professor of Department of International Economics, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman self-governing (autonomous) research university,
Oleg Paztenko, PhD in Economics, Associate Professor of Department of International Economics, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman self-governing (autonomous) research university*

MODERN STRUCTURE OF THE WORLD FINANCIAL MARKET

In the paper analysed the different definitions of world financial market. Research basic criterion of the structure of world financial market by Ukrainian and foreign scientists. Offered own model of structure of world financial market.

Keywords: financial markets, global finance, market structure, global economy, globalization, economic relations, regulation of finance.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світового господарства позначений насамперед якісними змінами у відносинах країн світу. При цьому на сучасному етапі найбільш динамічно розвивається саме їх фінансовий компонент, що свідчить про випереджаючий розвиток міжнародних фінансових ринків порівняно з реальним сектором світової економіки. Посилення глобалізації світогосподарських зв'язків проявляється у поглибленні інтеграції країн у ключових сферах міжнародних економічних відносин, зокрема у фінансовій. Починаючи з 1920-х рр. XX ст., коли фінансовий сектор почав все більше відриватися від реального, а доступ до фінансових ресурсів визначати якість економічного розвитку країн, неконтрольованість світових фінансових активів та асиметричність їх розподілу призводили до необхідності впровадження інституційних механізмів регулювання міжнародних фінансів. Все це спричинило бурхливий розвиток фінансового сектора світової економіки та появу нових інструментів, які оберталися на різних сегментах світового фінансового ринку. Тому дослідження структури світового фінансового ринку виглядає актуальним з точки зору розуміння його природи та можливості в подальших дослідженнях виявлення сучасних інструментів його регулювання та нівелювання негативних наслідків можливих кризових явищ на ньому.

Аналіз останніх досліджень. Серед науковців, у працях яких досліджено теоретичні основи формування та розвитку світового фінансового ринку, слід відзначити таких зарубіжних вчених, як Ю.Акюз, І.Бланк, С.Боринець, Дж.Гелбрейт, Р.Глік, В.Іноземцев, Г.Камінський, Л.Клайн, П.Кругман, Дж.Ліпські, А.Некіпелов, М.Обстфельд, Е.Роуз, К.Ван Рійкенгем, А.Тейт, Дж.Тобін, М.Ширакава та ін. Серед українських науковців слід виділити праці О.Бакаєва, Д.Лук'яненка, З.Луцишин, Ю.Макогона, О.Мозгового, Є.Панченка, Ю.Пахомова, А.Пересади, О.Плотнікова, Є.Савельєва, І.Софіщенко, А.Філіпенка, І.Школи та багатьох інших.

Разом з тим, у роботах вітчизняних та іноземних вчених певні аспекти даної наукової проблеми залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, науковці ще й дотепер не мають єдиної думки щодо структури світового фінансового ринку. Потребують подальшого дослідження потенційні напрями розвитку світового фінансового ринку в контексті почастішання та поглиблення рівня кризових явищ у фінансовому секторі світової економіки. Усе викладене вище обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження. Метою дослідження є комплексний аналіз складових світового фінансового ринку та формування його сучасної структури.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку економічної думки в фінансовій галузі здійснюється багато наукових досліджень, мета яких – розгляд та встановлення взаємозв'язків між тими процесами, що відбуваються на фінансовому ринку. Теоретико-методологічні проблеми вивчення сутності та структури фінансового ринку пов'язані з відсутністю єдиного трактування основоположних фінансових категорій, таких як фінансовий ринок. В економічній літературі відсутня єдина концепція трактування економічної сутності цього поняття. Тому нашим завданням, перш за все, є уточнення сутності світового фінансового ринку для більш чіткого розуміння процесів, що відбуваються за сучасних умов.

Поняття «світовий фінансовий ринок» є дуже широким, оскільки охоплює не тільки фінансові зв'язки, але і значну кількість форм відносин власності та їх перерозподілу.

Так, М.Пебро під світовим фінансовим ринком розуміє складне переплетіння, взаємозалежність, інтеграцію національних та міжнародних ринків, що забезпечує перелив грошово-кредитних ресурсів між країнами, регіонами, галузями та окремими суб'єктами бізнесу [14, с. 401]. При цьому відзначається, що світовий фінансовий ринок виник на основі інтеграційних процесів між національними фінансовими ринками [16, с. 93]. Вони виявлялися в зміцненні зв'язків, розширенні контактів між національними фінансовими ринками, їх прогресуючому переплетінні. Банки почали надавати, а їхні клієнти одержувати фінансові послуги за межами країн, де вони розташовані, одночасно в декількох валютах. Умови таких угод, наприклад, відсоткові ставки за кредитами, почали вирівнюватись і ставали все більш привабливими для позичальників та інших одержувачів банківських послуг порівняно з умовами національних ринків. Окрім того, це було пов'язано також і з тим, що в міжнародних фінансових операціях не було таких жорстких вимог державного регулювання, як в окремих країнах [19, с.252].

Ринки різних країн, де можна мобілізувати кошти, не тільки взаємодіють, а й залежать один від одного. Взяті в сукупності, вони розвиваються в глобальну цілісну систему, об'єднану спільними умовами функціонування і закономірностями еволюції. Тому сьогодні інвестор або позичальник, приймаючи те чи інше рішення, бачить перед собою не ізольовані національні ринки, а різні сегменти єдиної світової фінансової системи [12, с. 244].

Отже, світовий фінансовий ринок є глобальною системою акумулювання вільних фінансових ресурсів та надання їх позичальникам із різних країн на принципах ринкової конкуренції. Сьогодні цей ринок набув величезних масштабів і перетворився в одне з найважливіших джерел фінансових ресурсів, став визначальним фактором господарського життя всіх без винятку країн світу.

Окрім інтеграційної тенденції формування світового фінансового ринку, провідні вітчизняні та іноземні науковці такі як А. Гальчинський, З.Луцишин, Ю.Пахомов, А.Філіпенко, Л.Красавіна, М.Портний, І.Трахтенберг та інші, в своїх дослідженнях розглядають світовий фінансовий ринок через систему функціонування національних та міжнародних ринків позичкового капіталу: автори виділяють низку цілком самостійних секторів: коротко-, середньо- та довгострокові ринки, іпотечні ринки, євроринки, власне фінансові ринки [2, 4, 9, 13, 15, 17].

Так, академік І. Трахтенберг визначає фінансовий ринок як синтетичне утворення, яке поєднує грошовий ринок (сума купівельних і платіжних засобів) і ринок капіталів (не стільки самі гроші, скільки власне капітал) [17, с. 10].

Дещо по іншому визначає міжнародний фінансовий ринок М. А. Портной, зводячи його до міжнародного ринку грошових ресурсів, суб'єктами якого є іноземні по відношенню до даної країни юридичні та фінансові особи. Міжнародний ринок позичкових капіталів поділяється, на його думку, на дві частини: валютний ринок (ринок євровалют) і власне фінансовий ринок. Власне фінансовий ринок відрізняється від інших тим, що грошові ресурси залучаються через механізм випуску цінних паперів різних типів і термінів дії та синдигованих банківських позик [15, с. 22]. Західні економісти, у своїй більшості, поділяють подібну версію поділу світового фінансового ринку на грошовий ринок і ринок капіталів. Критерієм такого поділу є строковість інструментів, що використовуються [11, с. 2].

Російська дослідниця академік Л.М. Красавіна вважає, що світовий фінансовий ринок є складовою структури міжнародного ринку позичкових капіталів і також розглядає його як синтез (єдність) грошового ринку і ринку капіталів, включаючи емісію і операції з цінними паперами на єврофінансовому ринку (ринок єврооблігацій, євроакцій, євровекселів, нових фінансових інструментів) [9, с.387-389].

Отже, складність визначення сутності світового фінансового ринку пов'язана з наявністю багатьох підходів до його класифікації. Розглянемо основні з них.

За умови передачі фінансових ресурсів в користування фінансовий ринок поділяють на ринок **позичкового і ринку акціонерного капіталу**. На ринку позичкового капіталу ресурси передаються на умовах позики на визначений термін та під процент за допомогою боргових цінних паперів або кредитних інструментів. На ринку акціонерного капіталу кошти вкладаються на невизначений термін. При цьому інвестор отримує право на частину прибутку у вигляді дивіденду, право співвласності на активи підприємства і повністю поділяє підприємницькі ризики з іншими акціонерами підприємства [3, с.87].

За терміном обігу фінансових активів, що можуть обертатися на ринку, фінансовий ринок поділяють на [10, с. 200]:

- грошовий ринок, де здійснюється короткострокове інвестування коштів. На цьому ринку перебувають в обігу фінансові активи, термін обігу яких не перевищує одного року: короткострокові казначейські зобов'язання, ощадні та депозитні сертифікати, векселі, різні види короткострокових облігацій тощо;

- ринок капіталів, на якому залучають кошти для підтримки обігового капіталу в разі виникнення тимчасових короткострокових потреб у грошових коштах. Фінансові інститути, зокрема комерційні банки, залучають кошти на такому ринку для надання позик іншим суб'єктам ринку та для підтримки ліквідності на належному рівні.

Короткострокові цінні папери на ринку грошей більш ліквідні і характеризуються меншим коливанням цін, ніж на ринку капіталів, тому здійснення інвестицій на грошовому ринку менш ризикове, ніж на ринку капіталів. Ринок капіталів призначений для довгострокового інвестування коштів в основний капітал. На ринку капіталів надаються середньо- та довгострокові кредити, перебувають в обігу середньо- та довгострокові боргові цінні папери, а також інструменти власності – акції, для яких термін обігу не встановлюється. Емітуючи акції та облигації, залучаючи банківські кредити, корпорації формують на ринку капіталів фінансові ресурси, необхідні для модернізації і розширення виробництва, впровадження нових технологій, освоєння виробництва нових видів продукції. Фізичні особи та будівельні організації залучають кошти для придбання та будівництва нерухомості. Фінансові інститути формують власні фінансові ресурси, які перебувають у їх використанні протягом усього періоду функціонування і забезпечують достатній рівень прибутку фінансового інституту, забезпечують стабільність його функціонування.

Залежно від того, чи нові фінансові активи пропонуються для продажу, чи емітовані раніше, фінансовий ринок поділяють на первинний та вторинний ринки. Первинний ринок є ринком перших та повторних емісій, на якому здійснюється початкове розміщення фінансових активів серед інвесторів та початкове вкладення капіталу в різні галузі економіки. Обов'язковими учасниками первинного ринку є емітенти цінних паперів і інвестори [6, с.78].

На вторинному ринку мають обіг емітовані раніше фінансові активи. Операції на вторинному ринку не збільшують загальної кількості фінансових активів і загального обсягу інвестицій в економіку. Важливі риси вторинного ринку – ліквідність, можливість поглинати значні обсяги фінансових активів у короткий час при незначних витратах на проведення операцій. Основну частину операцій на вторинному ринку становлять операції, пов'язані з перерозподілом сфер впливу на ринку, та спекулятивні операції. Як правило, вторинний ринок визначає ціни на первинному ринку. Вторинний ринок для деяких типів фінансових активів є досить обмеженим, для інших – практично відсутнім. Для таких фінансових активів, як акції, ф'ючерси та опціони, характерним є не тільки розвинений вторинний ринок, а й наявність спеціалізованих бірж для торгівлі цими активами. В країнах з розвинутою ринковою економікою вторинний ринок кредитів розвивається за рахунок впровадження фінансовими посередниками інновацій на ринку інструментів позики, а саме внаслідок використання процедури сек'юритизації активів.

Залежно від місця, де відбувається торгівля фінансовими активами, розрізняють біржовий та позабіржовий ринки. Біржовий ринок пов'язують із поняттям біржі як механізму, який сприяє збільшенню мобільності капіталу та виявленню реальних ринкових цін активів. Біржовий ринок є переважно вторинним ринком, оскільки на ньому в більшості випадків відбувається торгівля емітованими раніше фінансовими активами. На позабіржовому ринку діють так звані торговельно-інформаційні системи. Учасники таких систем – фінансові посередники – мають змогу ознайомитись з попиту-пропозицією на фінансові активи та укласти угоди з тими посередниками, пропозиції яких їх зацікавлять.

На різних сегментах фінансового ринку біржовий та позабіржовий ринки відіграють різну роль. Так, на валютному ринку торгівля валютними ресурсами переважно зосереджується на позабіржовому міжбанківському ринку. На ринку цінних паперів як біржовий, так і позабіржовий ринки мають велике значення. Організаторами торгівлі на біржовому ринку цінних паперів виступають фондові та спеціалізовані біржі з торгівлі ф'ючерсними та опціонними контрактами. На позабіржовому ринку торгівля цінними паперами здійснюється через торговельно-інформаційні системи, які створюються торговцями цінними паперами відповідно до законодавства конкретної країни. Торгівля акціями відбувається переважно на біржовому ринку, а облигаціями – на позабіржовому.

Якщо взяти за характерну ознаку для класифікації поняття глобальності, то можна здійснити поділ фінансових ринків на міжнародні та національні. Останні, у свою чергу, можуть бути структуровані на ринки резидентів та нерезидентів. Ринок резидентів є ринком фінансових активів, емітованих резидентами на національному ринку. Ринок нерезидентів – це ри-

нок, на якому нерезиденти емітують фінансові активи відповідно до законодавства певної країни. Ринок нерезидентів в Японії називають “самурайським”, в Іспанії – “матадорським” [18, с. 87]. Цінні папери, емітовані на ньому, називають іноземними цінними паперами. Ринки нерезидентів досить розвинені лише в окремих країнах, де державне регулювання сприяє розвитку таких ринків. Особливе місце на цьому ринку займають такі інструменти міжнародного ринку цінних паперів, які називають єврооблігаціями (євробондами), коротко- та середньостроковими євронотами, єврокомерційними паперами, і які, на відміну від іноземних облігацій, номіновані в валюті, що є іноземною і для емітента, і для ринку, на якому обертуються ці інструменти (найбільші майданчики – Лондон і Люксембург).

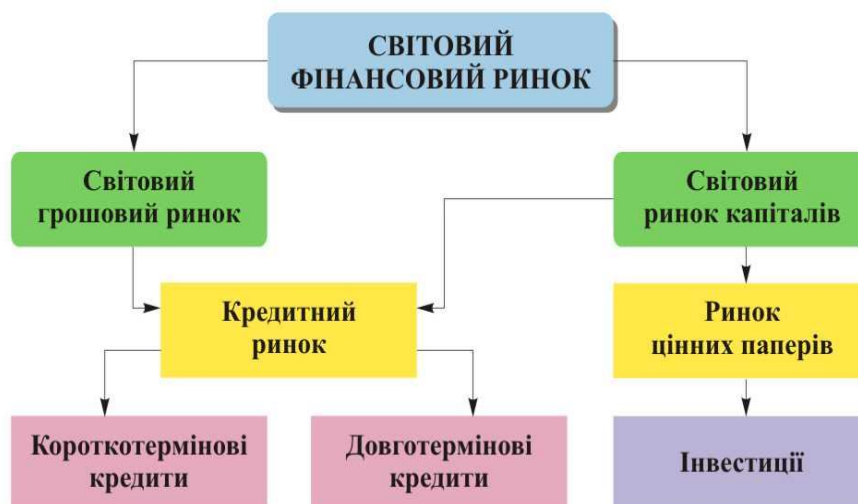
На міжнародному фінансовому ринку активи, емітовані поза юрисдикцією будь-якої однієї країни, пропонуються інвесторам багатьох країн. Учасниками міжнародного ринку виступають уряди, центральні банки, фінансові інститути, великі промислові корпорації, а також міжнародні фінансові інститути та організації. Основними фінансовими інструментами, що мають обіг на міжнародному ринку, є єврокредити, єврооблігації, євроакції та похідні фінансові інструменти.

З організаційної точки зору, фінансовий ринок є системою самостійних окремих ринків (сегментів), у кожному з яких виділяються ринки конкретних видів фінансових активів (сегменти): 1) валютний ринок, 2) ринок дорогоцінних металів, 3) ринок цінних паперів, 4) грошовий ринок, 5) ринок капіталів, 6) страховий ринок, 7) ринок нерухомості. Оскільки окремі сегменти фінансового ринку мають специфічну структуру та механізми функціонування, то О.Бакаєв пропонує їх об'єднати в такі складові фінансового ринку, як ринок цінних паперів (фондовий ринок), валютний та кредитний ринки, зазначаючи, що на розвинених фінансових ринках валютний ринок не виділяється окремо як складова фінансового ринку, кредитний ринок виступає як специфічна складова ринку інструментів позики.

З функціональної точки зору його можна розмежовувати на такі ринки, як валютний, деривативів, страхових послуг, акцій, кредитний, а ці ринки в свою чергу поділяються на ще вужчі, як, наприклад, кредитний ринок – на ринок довгострокових боргових цінних паперів і ринок банківських кредитів. Але слід вказати на те, що ринок довгострокових боргових цінних паперів є й частиною фондового ринку, тобто він має деяку дуальну природу, хоча деякі науковці схильні включати до фондового ринку тільки ринок дольових цінних паперів – акцій [7, с.128].

З точки зору термінів обігу фінансових активів, світовий фінансовий ринок можна поділити на дві частини: грошовий ринок (короткостроковий) і ринок капіталів (довгостроковий), структуруючи його за організаційно-економічним критерієм (рис. 1).

Рис. 1. Організаційно-економічна структура сучасного фінансового ринку [1, с. 215].

Короткостроковий характер значної частини світового фінансового ринку робить його вразливим до часто неконтрольованих процесів притоку і відтоку значних обсягів фінансових засобів. Більше того, значна частина фінансових активів безпосередньо присутня на грошовому ринку з однією метою – отримання максимального прибутку, в тому числі за рахунок цілеспрямованих спекулятивних операцій. В період фінансового буму вони особливо активно перетікають між фінансовими центрами, а також між цими центрами і периферією, а в періоди фінансових криз чи напередодні їх – швидко повертаються назад.

В.Шелудько також розрізняє світовий фінансовий ринок на світовий грошовий ринок (короткі терміни купівлі-продажу короткострокових боргових інструментів) і світовий ринок капіталів (тривалі терміни купівлі-продажу довгострокових боргових зобов'язань та акцій), проте ознакою класифікації вважає залежність від часових параметрів реалізації майнових прав [20, с. 71].

На фінансовому ринку постійно відбуваються процеси акумуляції, розподілу та перерозподілу вільних фінансових ресурсів серед галузей економіки. Передача фінансових ресурсів від одних суб'єктів ринку до інших відбувається через різні фінансові інструменти, які для інвесторів є фінансовими активами, а для тих, хто потребує інвестицій і виступає емітентом фінансових активів, є зобов'язаннями.

На фінансовому ринку здійснюється як пряме, так і непряме фінансування, яке передбачає участь фінансових посередників у процесах переміщення капіталів від одних учасників ринку до інших. При прямому фінансуванні інвестори беруть на себе значну частину ризиків і зазнають значних витрат, пов'язаних з оцінкою фінансових активів та платоспроможності їх емітентів. При непрямому фінансуванні визначальну роль в інвестиційному процесі відіграють фінансові посередники, які забезпечують переміщення коштів від кредиторів до позичальників та зменшують ризики і витрати, пов'язані з інвестуванням коштів. Саме непряме фінансування відіграє провідну роль на ринку запозичень, оскільки основним джерелом ресурсів для корпорацій та багатьох інших учасників ринку виступають кредитні ресурси, які надаються фінансовими посередниками – комерційними банками, а не інвесторами. Якщо ж виходити з цієї точки зору, інституційна структура світового фінансового ринку складається з інститутів позафінансової сфери, держави, населення, професійних учасників ринку – фінансових інститутів та інститутів інфраструктури, а також іноземних учасників ринку [5, с. 81].

Отже, світовий фінансовий ринок становить складну, внутрішньо-структуровану систему. Єдиного підходу до визначення його сутності та структури не існує, як і чіткого визначення сегментів, що створюють сучасний світовий фінансовий ринок. Тому пропонуємо наступну структуру світового фінансового ринку (рис. 2). Класифікаційною ознакою в даній схемі є інструменти: позики та власності.

Висновки. Чітке визначення структури світового фінансового ринку є досить проблематичним. У науковій літературі застосовуються різні критерії структуризації світового фінансового ринку, за якими він або ототожнюється з ринком капіталів чи з фондовим ринком, або розглядається як сукупність грошового ринку та ринку капіталів. Ми пропонуємо дещо більш широкий підхід до його сегментації, зазначаючи, що грошовий ринок складається з: облікового ринку, на якому основними інструментами є казначейські й комерційні векселі та інші види короткострокових зобов'язань; міжбанківського ринку, на якому залучаються і можуть розміщуватися тимчасово вільні грошові ресурси кредитних закладів у формі міжбанківських коротко- та середньострокових депозитів (1, 3, 6 місяців, до 1-2 років); валютного ринку. Ринок капіталів розглядається як сукупність кредитного ринку (ринку середньо- та довгострокових кредитів) та ринку цінних паперів (дольових інструментів – акцій; боргових інструментів – облігацій; ринку похідних фінансових інструментів), який складається з *біржового* (акцій, облігацій, ф'ючерсів, опціонів) та *позабіржового ринку* (акцій, облігацій, форвардних контрактів, опціонів), а також *первинного*, на якому відбувається емісія цінних паперів, та *вторинного*, де вони, а також інші інструменти ринку (наприклад, векселі чи депозитарні розписки) стають предметом перепродажу та спекуляції. Такі підходи до його структурування дають, на наш погляд, більш чітке уявлення щодо його сегментів, їх взаємозв'язку і можуть слугувати теоретичним підґрунтям для подальших досліджень в частині визначення підходів до використання його інструментів реальним сектором глобальної економіки, диверсифікації прибутків та ризиків учасниками ринку, запобігання наслідкам кризових явищ у фінансовому секторі світового господарства.

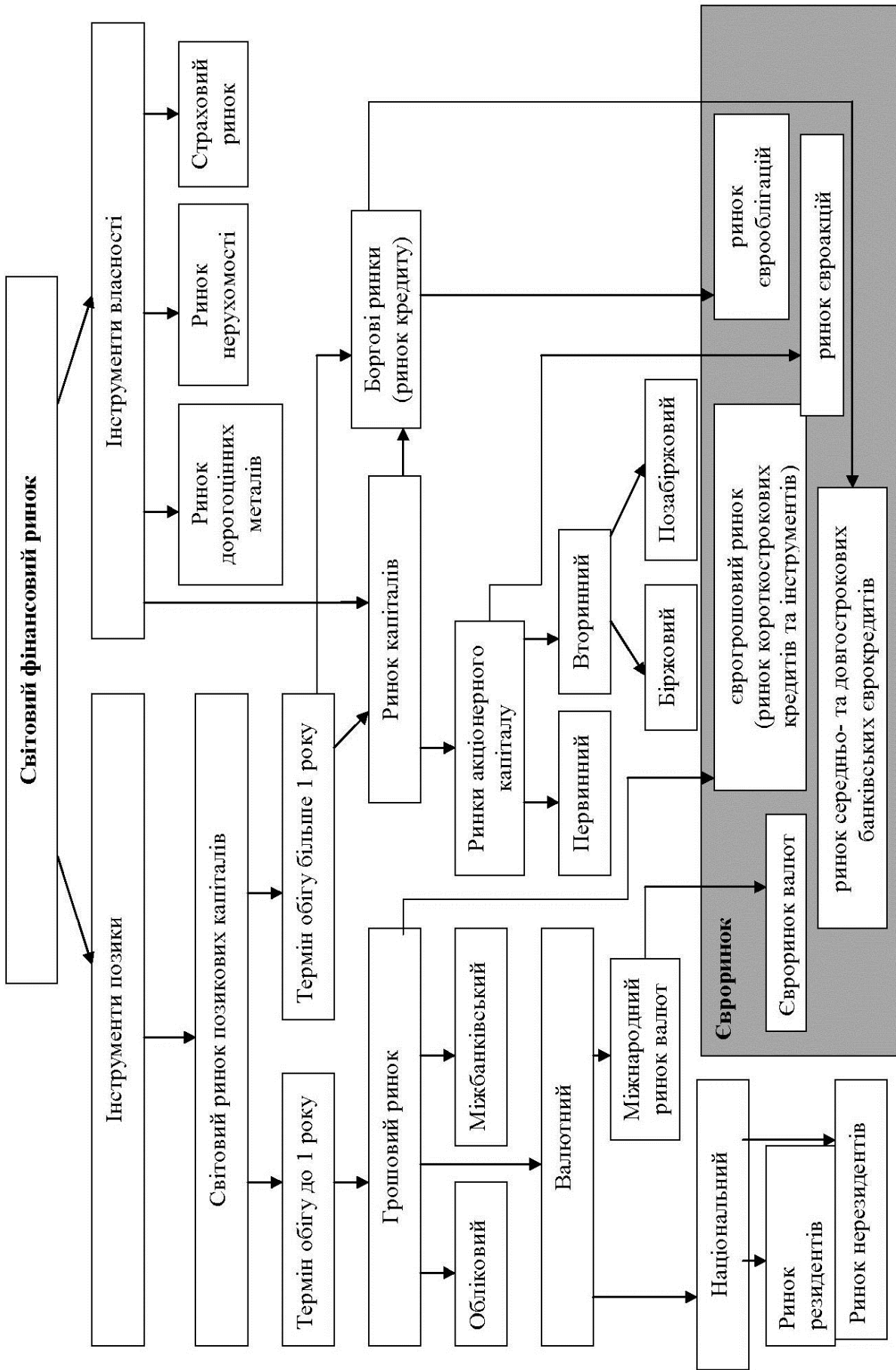

Рис.2. Світовий фінансовий ринок.

Література

1. Анісімов А.Є. Проблеми концентрації капіталу в глобальній економіці // Науково-практичний журнал. Держава. Право. Економіка (малий і середній бізнес). – 2004. – №1. – С.212-216.
2. Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 736 с.
3. Боумэн Е. Основы стратегического менеджмента: Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 840 с.
4. Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 320 с.
5. Кидуэлл Д.С., Петерсон Р.Л., Блекуэлл Д.У. Финансовые институты: рынки и деньги. – М.: «Прогресс», 1982. – 384 с.
6. Козак Ю.Г., Касаткина В.И. Международные финансы. – Одесса, 1999. – 378 с.
7. Левківський В.М. Глобалізація фінансових ринків та їх вплив на міжнародні потоки капіталу // Сіверянський літопис. Всеукраїнський науковий журнал. – 2008. – №3. – С. 128-130.
8. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видавничий центр "ДрУк", 2002. – 320 с.
9. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник / Под ред. Л.Н. Красавиной. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 838 с.
10. Международные экономические отношения: Учебник для студ. спец. "Мировая экономика" / под ред. В. Е. Рыбалко. – М., 1997. – 291 с.
11. Максимо В. Э., Френсис А. Л., Лоуренс Дж. М. Мировые финансы / Пер. с англ. – М.: ДСКА, 1998. – 628 с.
12. Мокій А. Регіонально-секторна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації. – Л.: Коопосвіта, 1999. – 346 с.
13. Пахомов Ю. М., Лук'яненко Д. Г., Губський Б. В. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. – К.: Україна, 1997. – 463 с.
14. Пембро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения. – М.: Прогресс, Универс, 2009. – 496 с.
15. Портной М.А. Тенденции развития мирового рынка капиталов и адаптационные возможности России // США: Экономика, политика, идеология. – 1997. – №2. – С. 5-16.
16. Сиденко В.Р. Внешнеэкономическая деятельность: проблемы системной трансформации при переходе к рынку. – К., 1998. – С. 86-103.
17. Хэррис Д.М. Международные финансы: Пер. с англ. – М.: Филинь, 1996. – 870 с.
18. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Навч. посібник. – К., 2002. – 274 с.
19. Лясковець Г.М. Дослідження розвитку світового фінансового ринку в умовах циклічності світогосподарського розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2011_1/tom1/425.pdf - Назва з екрану.
20. Петров М., Плисецкий Д. Трансформация глобальных финансов: «скорая помощь» в кризис или устойчивая тенденция / М. Петров, Д. Плисецкий. Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – №7. – С.7-29.
21. Кравчук П.Я. Сутність та наслідки глобалізації світової економіки [Електронний ресурс] / П. Я. Кравчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2010. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/ekonomika/2008_7/6/Kravchuk.pdf. – Назва з екрану.
22. Корж М.В. Вплив глобалізації на визначення напрямків розвитку світової економіки [Електронний ресурс] / Корж М.В. // Економічний форум. 1/2012 – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2012_1/12.pdf.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2013